

A morális fölemelkedés lehetőségeit fürkészte

In memoriam Varga Sándor

Hosszú, súlyos betegség után 69 éves korában Bácsgyulafalván elhunyt Varga Sándor költő, pedagógus. A Bácskossuthfalván született magyartanár-mártanulókorában bekapcsolódott helyi lapok szerkesztésébe, versei számos publikációban megjelentek. Pályájának és életének legnagyobb részét Ürményháza után, ahol 1967-től volt magyartanár, 1974-től Telecskán, vagyis Bácsgyulafalván töltötte, előbb tanárként, majd nyugdíjba vonulása előtt több mint két évtizedet a Kis Ferenc Általános Iskola igazgatójaként. Varga Sándor sokat vállalt az iskoláért és a faluért, töretlen volt szervezőmunkája a diákok és a tanárok érdekében, szakmai tekintetben öregbítette a tanintézmény hírnevét. A faluba érkezése után nyomban bekapcsolódott a művelődési életbe is, 1974-ben ő indította újra a műkedvelő színjátszást, és mindenütt jelen volt, ahol meg lehetett mozgatni a fiatalokat.

Baranyi Istvánnal és Fekete Józseffel együtt társszerzője volt az iskola monográfiájának, megírta a bácsgyulafalvi művelődési amatőrismus történetét, szabad idejében festett és szobrászkodott, köztéri szobra is állt a faluban. Két verskötete jelent meg, 2002-ben a *Belémfalazottan*, 2011-ben pedig a *Mindennapi nagypéntek*, utóbbi az Aracs kiadásában. A költő mindig alkotói hevülettel írta verseit, amelyeket erkölcsi kérdések feszítettek, egyszerre viaskodott a hallgatás és a megszólalás kényszerével, és perlekedett a nemzetét, a kisembereket ért sorscsapások miatt. Magasfeszültségben élt.

Varga Sándor ritkán, pontosabban időszakonként megszólaló költő volt. Töprengő, tépelődő alkat, aki egyszerre és azonos indulati hőfokon viaskodott a hallgatással és a megszólalással. Morális és humánus hevü-

letben fogant mondatai hosszasan, lassan érlelődnek, csiszolódnak, de nem a papíron, a jegyzetfüzetben, hanem belül, az érzelmek, az indulatok, a ráébredések és a megdöbbenések között; a kereszténység, a magyarság, az emberség és a szerelem sarkalatos pontjaihoz csomózva a reflexiók hálóját, hogy azután egy váratlan kép, egy elhangzott mondat, egy esemény felnyissa a belső szelencét, amelyből már artikuláltan, a szó poétikájának rendszerébe öltve bukkant elő a vers. Éppen az átgondoltság és a megfontoltság következtében fegyelmezett formában, nemegyszer a játékos felhangjait csendítve, de mindig a mulandóság és az erkölcsi erózió tudatában lévő ember rezignált melankóliájával szólítva meg az olvasót.

A költő bácsgyulafalvi otthonában (2011)

Varga Sándort különös módon indulatos lobbanékonyága tette halk szavú, ritkán megszólaló költővé.

Versvilágában a rövid versmondatok az egymástól mérhetetlenül távoli dolgokat közelítik egymáshoz, de nemcsak a feszültségteremtés szándékával, hanem ezáltal fogalmaz-

zák meg a kozmikus rend iránti vágyat, a földi káosz elutasítását és a megmásíthatatlanba való keresztény beletörődést. A köznapi látványtól az egzisztenciális kiszolgáltatottság félelmei között a bölcséleti töprengések és a gondolkodó ember reflexiói felé lendülő versek szavai, gondolatai könnyedén perdülnek át a nyelven, s súlyosan koppanva kezdik görgetni a gondolatokat az olvasóban.

Ritkán, időszakonként megszólaló költő volt, ilyenkor versei megjelentek a Hídban, a Kilátóban, a Családi Körben és a Hét Napban, aztán hónapokig, évekig is hallgatótt. Töprengő, tépelődő alkatként egyszerre és azonos indulati hőfokon – magasfeszültségben – viaskodott a hallgatással és a megszólalással.

A Mindennapi nagypéntek zombori bemutatóján 2012. I. 21-én

Első, *Belémfalazottan* című kötetének keltezett verseiből nyomon követhetően az akkori kéziratot az 1999-es szerbiai NATO-bombázások eseményeinek versbe transzponálásával zárta a költő, későbbi gyűjteménye pedig ugyanonnan folytatódik. Az élmény lírai feldolgozása tárgyánál és a költő eleve komor láttatásmódjánál fogva fogvacogtató, rideg versvilágot teremtett, amelynek költője képtelen elfogadni az olyan létmódot, amelyből hiányzik az értelem, ahol se a humánumnak, se a szónak nincs becsülete, amelyben képtelenségnek tűnik a keresztény életvitel megvalósítása, ugyanis az új, amorális értékrend fölülírta az evangéliumi erkölcsöt. Torz világban élünk – tudatosítja a költő, és ezt a torz

világot torz emberek népesítik be, látásmódjuk pedig már annyira idomult a környezetükhöz, hogy észre se veszik torzságukat. A költő saját életviteléért, saját verséért felelős, se ereje, se módja a világ helyes irányba igazítására, verse is csak a torz világ elé tartott tükrök lehet, amelyben magára ismerhet, akinek szeme van hozzá.

Az értelem és a szív telének, a szellem sötétjének élménye öltött expresszív, metaforikus, vagy áttételmentesen közvetlen képi alakot a versekben, az általuk megképződő fekete csendéleten a kiürülő szellemi-erkölcsi világ oltottmész-fehérsége vakít és a szavak is a jégeső fehérségét és éles koppanását idézve hullnak egymásra. A költő a torz világ által keltett végtelen és fokozhatatlan magányélménye közepette is a morális fölemelkedés lehetőségeit fürkészte, amihez egyedül a vers adott teret számára, ennél fogva magasra értékelte és megbecsülte a költészetet, nem kufarkodott se a szavakkal, se a gondolatokkal, a világ „valóság effektusait” mázsányi súlyú, sziklakemény versekben reagálta le. Ezeket a költeményeket képtelenség kavicsként arrébb rúgni, vagy meg kell őket kerülni, vagy neki kell gyürkőzni a versek által nyújtott monolitikus élmény súlya megtartásának. A versnek ugyanis erre a magunkhoz emelésre és megtartásra van szüksége, amire Varga Sándor költészete azáltal ad lehetőséget, hogy világképének komorsága mögül minduntalan átsüt „ami nemes és emberi”, az etikus humánus.

A könyv egyik recenzensével, Fekete J. Józseffel

A versek képi szerkezete mögül áttűnő valóságreferenciák a vajdasági magyarság huszonegyedik századi világtapasztalatában gyökereznek és a közösségi élmény személyes kivetítésében tárgyiasulnak, a versek minden lírai áttételességük mellett párbeszédben állnak a történelem éppen történő pillanatával. Az élmények némelyike meghaladja az „elkeserítő” és „megbotránkoztató” fogalmát, annyira abszurd és groteszk, hogy az egyébként is sötét horizontú költői világban a kényszeredett derű mosolyát villantja, ironia nélkül ugyanis képtelenség lenne elviselni és szólni róla. A költőt annyira elbizonytalanította a valóság abszurditása, hogy kételkedni kezdett abban, hogy egyáltalán lehet-e úgy élni, miként élünk, vagy inkább csak valami groteszk szimulákrum közepébe csöppentett bennünket a sors, hiszen a derű nélküli létezés nem tekinthető létnek, méltóságteljesen ott nem lehet élni, ahol az üres ígéretek kiürült plakátszavai zárják börtönükbe az embert.

A kronológiai felépítésű, élményileg és érzelmileg egységes szerkezetű, az Aracs által kiadott második kötetben a morális elmagányosodás kozmikus élménye mitológiai párhuzamban áll Isten fia nagypénteki magára hagyottságával, és ez az egymásból táplál-

kozó élmény filozofikus sorokban fogalmazódik meg. Ennek a bölcséleti lírának ugyanaz a hangfekvése, mint Varga Sándor közvetlen élményanyagú költészetének.

A költő minden borongása ellenére megtalálta a „percnyi harmóniát”, ilyenkor az élet fogyó perceinek számlálásától a szerelem emlékei felé fordult, hagyta fellobbanni a reményt, de annak tüzét már nem táplálta, hiszen meggyőződése volt, hogy a méltóságteljes és nemes emberi léthez világunkban már kevés a remény, csodára lenne inkább szükség.

A *Mindennapi nagypéntek* költője a jelenre nyitott ablakszem metaforájaként öltött (vers) testet, a dátumozott költemények kronológiája párhuzamban áll a társadalmi történések időrendjével, ám a versekből ennek ellenére nem a krónikást, hanem a költőt halljuk megszólalni. A távlattalanság okozta lefojtottság közepette a vers csupán személyes menedék, a költői szónak csak ereje van, hatalma nincs, miként Varga Sándor fogalmaz: „*talán szólhatnak / de szavak jégverése / nem árt a gaznak*”.

Varga Sándor nem élhette meg 2014 húsvétját, nagypéntek előtt távozott szerettei és tisztelői közül.

Nyugodjon békében!

Lenkei (Keller) Jenő Szobabelső, 1929